

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Turunen, Minna; Rasmus, Sirpa; Kietäväinen, Asta

Title: Sota, porot ja poronhoitajat

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Turunen, M., Rasmus, S., & Kietäväinen, A. (2017, 15.9.2017). Sota, porot ja poronhoitajat. *Lapin Kansa*, (250), O05.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Sota, porot ja poronhoitajat

Minna Turunen, Sirpa Rasmus ja Asta Kietäväinen. Kirjoittajat ovat dosentteja ja Lapin yliopiston Arktisen keskuksen tutkijoita

Toisen maailmansodan aikana arvostettiin sekä poromiehiä että poroja. Poromiesten hyvä fyysinen kunto sekä heidän tottumuksensa kulkea kesäisin soilla ja talvella kovissa pakkasissa ja lumessa olivat ominaisuuksia, joita sodan aikana tarvittiin. Poromiesten aloitteellisuutta ja kykyä suunnistaa tarvittiin partio- ja taistelutehtävissä. Poroilla oli suuri merkitys hajallaan olevien yksikköjen talvisessa huollossa. Ajoporojen käyttö oli edullista tiettömissä erämaissa, jonne teiden raivaaminen moottoriajoneuvoille oli vaikeaa. Poroille ei myöskään tarvinnut varata erikseen rehuja. Poroista koostuva äänetön huoltokolonna oli lentotiedustelussakin vaikeasti havaittava. Poroa käytettiin myös viesti- ja partioajokkina. Pitemmälle vihollisen selustaan tehdyt tiedustelu- ja tuhoamispartiot varustettiin poroilla, jotka kuljettivat varus- ja muonavarastoa. Poromiehet toimivat porojen ajajina ja hoitajina.

Vuosina 1939-46 poroja teurastettiin kansalaisten ravitsemustilanteen parantamiseksi sekä vapaaehtoisesti että valtion määräyksestä. Luovutusteurastusten lisäksi erotusaidoilla myytiin lihakorteja. Sotaväen käyttöön luovutettiin yli 10 miljoonaa kiloa poronlihaa. Tokkien kuljettamiseen käyttöpaikalle ei tarvinnut kulkuneuvoja, vaan ne tuotiin yksikköjen muonanjakelupaikkaan teurastettavaksi. Poroja hävittivät myös viholliset. Sota-aikana teurastettiin arviolta 220 000 poroa. On laskettu, että tällöin säästettiin yli 88 000 lehmää, joista saatiin pitkäksi aikaa maitoa, vasikoita ja lantaa. Poroista saatiin sotilaille myös arvokkaita varusteita: makuualustoja, peskejä, pöykkyreitä ja nutukkaita.

Porokanta väheni romahdusmaisesti sotien seurauksena. Syinä olivat sotatoimet, mutta myös alueluovutukset, työvoimapula, heikot talvilaidunmaat, vaikeat sääolot sekä runsaat petokannat. Ammattiporomiesten joutuminen rintamalle oli suuri ongelma. Poroja katosi paimenuksen puuttuessa, eikä kaikkia syntyneitä vasa- ja vasikoita saatu merkittyä. Poroja menetettiin pedoille ja irtokoirille, niitä varustettiin ja ruhjoutui junien ja autojen alle. Talvisodan alkaessa oli itärajan paliskunnista evakuoitava porot länteen jopa satojen kilometrien päähän varsinaisilta laidunalueiltaan. Talvella 1939-40 koettiin pitkiä pakkasjaksoja yhdistettynä heikkoon ravinnonsaantiin maahan muodostuneen jääkerroksen vuoksi. Poromenetykset olivat suuria sekä paliskunnissa että evakuointialueilla. Lisäksi osa poroista jäi evakuoimatta entisille laitumilleen. Hätäravintoa olisi tarvittu myös talven 1942-43 aikana: porot liikkuivat laajoilla alueilla ja ravintoa etsiessään vahingoittivat viljelyksiä.

Sotien jälkeen poronhoito joutui nousemaan jaloilleen heikoista olosuhteista. Rintamalla kaatui useita satoja poromiehiä. Saksalaisten sotilaiden sijoittamat miinat aiheuttivat Lapin sodan aikana ja sen jälkeen kuolemantapauksia ja vammautumisia. Miinoihin meni myös paljon poroja. Tärkeitä poronhoitoalueita menetettiin Kuusamon ja Sallan itäosista sekä Petsamosta. Petsamo menetti kaikki poronsa ja laitumensa alueluovutusten mukana, ja Salla, Kuusamo ja Kainuu suurimman osan; Enontekiö ja Kittilä selvisivät noin 30 % poromenetyksillä. Paliskuntien välisiä aitoja ja poroerotusaitoja tuhoutui sekä 150 km Suomen itärajalla sijaitsevaa esteaitaa. Rauhan jälkeen uuden aidan rakentaminen kesti pitkään ja poroja menetettiin edelleen Neuvostoliiton puolelle, mikä hidasti poronhoidon toipumista rajaseudun paliskunnissa.

Poronhoidon merkitys jälleerakennuksessa oli suuri. Poro oli tarpeellinen sekä kuljettamisessa että ravintona, kun tiet olivat rikkoutuneet eikä muuta lihaa saatavissa. Sotien jälkeisinä vuosikymmeninä mahdollisuus uusiin sotiin ja muihin koko yhteiskuntaa ja sen huoltovarmuutta koskettaviin kriiseihin tunnustettiin. Nykyisessäkin epävakaassa maailmanpoliittisessa tilanteessa varautuminen on ajankohtaista. Porotalous on edelleen osa

Kommentoitu [TM1]: Minna Turunen, Dosentti, yliopistotutkija, Arktinen keskus, Lapin yliopisto
Sirpa Rasmus, Dosentti, tutkijatohtori, Arktinen keskus, Lapin yliopisto
Asta Kietäväinen, Dosentti, tutkijatohtori, Arktinen keskus, Lapin yliopisto

pohjoisen elinkeinojen moninaisuutta ja tärkeä ruokahuollon takaaja mahdollisten kriisien aikana.

Kirjoitus perustuu seuraavaan artikkeliin:

Turunen M, Rasmus S, Kietäväinen A. 2017. Sota- ja jälleenrakennusajan poronhoito *Poromies*-lehden kuvaamana. *Maaseudun Uusi Aika* 2: 5-22.
<http://www.mua-lehti.fi/sota-ja-jalleenrakennusajan-poronhoito-poromies-lehden-kuvaamana/>

Kommentoitu [TM2]: Tämä tieto on ehdottomasti sisällytettävä artikkeliin